Ա. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 104 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1899 19 ՅՈՒԼԻՍ 1899 (Ն. Տ.)

10 ՓԱՐԱ.

ՏԻՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅԱԳՐԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
20, Պաալը Ալի Ջաւտաւխի, 20
Կ. ՊՈԼԻՍ

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱ.

ادره‌نك غزه‌سى سور هاتاك غزه‌سى
دار خانه‌سى
باب عالى جاده‌سى نومرو ٢٠

Direction du Journal Arménien
SOURHANTAG
20. Avenue de la S. Porte
CONSTANTINOPLE

ԵՏ ԶԻ ՏՐՈՒԻՐ
խմբագրութեան ուղղուած ամէն գրութիւն

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՏԻՒՈՒ ՀԱՄԱՐ
12 ամիսը ղրշ. 75
6 » կամիկ » 40

ԴԱՐԱՒՈՒՆԹԻՒՆ ՀԱՄԱՐ
Թղթատարի ծախիտը մէջ վրայ
12 ամիսը ղրշ. 100
6 » կամիկ » 54

ՕՐԱԳՐԱՍԱՀԱՐԱՑՆԻ ՀԱՄԱՐ
Թղթատարի ծախիտը մէջ վրայ
12 ամիսը ֆր. 22
6 » կամիկ » 11

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 ղրշ.
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ կը հրատարակուի առաւօտները արշալոյսին։

ՀԱՑ ԿՆՈՋ ՊԱՐՏՔԸ

Մտովի հարցնողներ եղան թէ ինչ պէտք կար «Նոր կինը խորագրով Բալիկի մէջ հրատարակուած վէպի մը նիւթը ծանօթացնելու համար յոդնութիւն կրել, քանի որ Եւրոպայի նման մեծ գործարաններ չունինք մենք, ուր «արգելափակ եղած ըլլան կարծես տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուած կիներու. երամներ», ու քանի որ կիներու խնդիրը մեր մէջ չունի այն բուռն հանգամանքը, զոր Եւրոպայի մէջ ըմռնած է մանաւանդ ա՛ս վերջին տարիներս։

Թէեւ այն վատահութիւնը ունիմ թէ հոգւոյ կարճատեսութիւնը այնքան չէ տարածուած մեր մէջ որքան մարմնի կարճատեսութիւնը, ու հետեւաբար կ'ենթադրեմ թէ՝ ուշիմ ընթերցողները պէտք եղած դասը առին ֆրանսացի հեղինակներուն ընկերային այդ նոր վէպին մէջ պարզուած ազնիւ գաղափարներէն, բայց առիթը չեմ ուզեր փախցնել ընթերցուհիներուս հաղորդելու այն մէկ քանի թուղթրուութիւնները զոր այդ վէպը կը ներշնչէ։

Երէկուան Սարհանդի մէջ հրատարակուած վէպին հերոսուհին, Օր. Հէլէն Տիւկաս, երեւակայական անպար մըն է անշուշտ, զոր վիպագիրները ստեղծած են, իրենց լայն հայեացքները պարզել կրնալու համար. բայց իրականութեան մէջ մենք ալ ո՞րքան պէտք ունինք գթութեան տաք չունչով մը ոգեւորուած նմանօրինակ կիներու, որոնք քիչ մը մոռնալով իրենց արգուզարդը, այն ոչնչութիւնները որոնցմով կը մաշեցնեն իրենց հոգին, մոռնալով իրենց «սրտի տառապանքները»... եթէ ունին, ու վերջապէս մոռնալով բանբասանքը, որ իրենց մտքի ժամնօրեայ սքնդնուկն է, քիչ մը դիտէին իրենց շուրջը, նշմարելու համար թշուառութիւնը որ կը տարածուի զանազան արատաւոր երեւոյթներու տակ։

Երբ կը կարդայի նկարագրութիւնը Եորքշայրի կամ Ֆրանտրի ճարտարագործական կեդրոններուն, «ուր օդը հնամաշուած է մարդկային քրտինքով, ուր գործարաններու հսկայ չէնքերը՝ բանւոր, արգելարաններ, թիւրանները կը թքուէին Միս Մինիա Անգլուհիին, ականջ միտքս ինկաւ Ս. Յովհաննէսի 77 թուով հրատարակուած յօդուածը, Ամաբազարէն գրուած, որուն մէջ յօդուածագիրը կը նկարագրէր թշուառ վիճակը զաւակներուն որոնք ծնողք ունին բայց որբ են։

Այդ տղոյ մայրիկը գործատուհի մըն է Ամաբազարի մանրանին։ «Մանարան—մահարան, կը գրէր Ա. Տ. Փ.։ Աղքատիկ է, ամուսինը մեռած է, զաւակները հայ կ'ուզեն, ուստի մուրհնուլուսէն տուն նէն դուրս կ'ելլէ։ 16 ժամ չտեսնակ մանարանին մէջ նստած է կըրակին առջեւ. կը խաչին իր սերան ու միտքը, կը խաչին իր խղճերը բոլոր։ Ու այս ամէնը չոր հացի մը համար։ Իրիկուանը մուրհին կը դառնայ տուն. զաւակները ինկած են սենեակին չորս կողմը, կը քնանան մէկ մէկ, կէս կուշա կէս անօթի։ Մայրերին առնոց ժպիտը չի տեսներ, որովհետեւ առաւօն մուրհին պիտի մեկնի նորէն։»

Նոյն գրութեան մէջ կը կարդայ քիչ մը վերը՝ նկարագրութիւնը «Փողոցները թափառող տժգոյն մանուկներու, որոնք աղաւոս, գլխիբաց կը վազեն ամէն կողմ, ցեխի զանգուած մը կարծես։ Մարդ ու շուքեր են ասոնք։ Մայր ունին ու մօր երես չեն տեսած, անոր սիրոյ համբոյրները չեն թառած իրենց ճակտին վրայ։ Ցօղաններէն կառուած ծաղիկներ են, գաւթին մէջ չուրը դրուած, որոնց վրայ արեւը մահ կը սպառնայ։

—Ասոնց մայրերը՝ Պոլիս, հարուստներուն տուները... կամ կը ծախեն», կ'եզրակացնէ Ա. Տ. Փ.։

Ահա խեղճութիւն մը՝ որ մեր աչքին կը պարզուի մայրաքաղաքիս ա՛յնքան մօտիկ տեղեր, Ատաբազարի ու Պարտիզակի մէջ։ Ու խեղճութիւն՝ Պոլսոյ մէջ ուր թշուառութիւնը չածախ այնքան աւելի ահաւոր է, ո՛րքան՝ խոր, անծանօթ անկիւններու մէջ ծածկուած՝ թաքուն կը մնայ չդիտող աչքերու ակարկիկը արտերու կարօտեալներուն, որբերուն վրայ չեմ ուզեր ծանրանալ, որովհետեւ շատ յայտնի իրողութիւն մըն է այն։

Ա.յս բոլորը թշուառութիւնը ամրծելու պարտականութեան մէջ Հայ կինն ալ իր կարեւոր բաժինը ունի։ Եւ գիտեմ թէ կինը ինչե՞ր կ'ընէ, եթէ ուզէ։ Անոր նախաձեռնութեամբ հաւաքուած դրամը աւելի առատ կրնայ ըլլալ, և մանաւանդ անոր փափուկ ձեռքերով մատակարարուած օգնութիւնը չա՞տ աւելի արդիւնաւոր կ'ըլլայ և սփոփարար։

Անոր կարեկից նայուածքը՝ հիւանդի մը մնարին վերև, անոր ժպիտը՝ կարօտաւալ ընտանիքի մը հայացին նուիրելու պահուն, այն երկնային բալասանն է որ կը բուժէ, առանց տառապեցնելու։

Այն գաղափարներու, ա նիւ ձեռնարկներու տէր, գթութեան վկայական և աւետարանական զգայնութիւնը տոգորուած, անձնասիրական նեղ մտածումներէ բոլորովին ազատ՝ ինքնամոռաց կիներու պէտքը առաւել քան երբէք չեշտուած է մեր մէջ ա՛ս միջոցին։

Ձենք մոռցած թէ Հայուհիներու կրկին ընկերութիւններ ունեցած ենք ասկէ առաջ, որոնք մեծ արդիւնքներ առաջ բերած են կըրթութեան գործին մէջ։

Նոյն բանը իրաւունք ունինք յուսալ ալ պահանջելու իրենցմէ, կըրթութեան ու...գթութեան գործին մէջ մասնաւանդ։

ՉԱՐՄԱՑԱԾ

ԳԵՐՄԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐԸ
ԳԱԻԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սարհանդի ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն թէ գերման միսիոնարները քաղաքէս 6 ժամ հեռու Ամա-Պէյ կոչուած տեղւոյն վրայ ընդարձակ հողեր գնած էին, և հոն մտադիր են երկսեռ որբանոց մը հաստատել։ Աւելի քան չորս ամիս առաջ Պէպէքէն հոն փոխադրած էին չորս որբուհիները.— Թէնոփի Զուլճեան՝ Խարբերդցի, Մարիամ Յակոբեան՝ Արաբկիրցի, Մարիամ՝ Քէսերէկցի, և Մանուշակ Յակոբեան՝ Կարմիրցի։

Երկու ամիսէ չափ յառաջ ալ Խարբերդի գերմանական որբանոցէն բերած էին ութ որբեր.— Յովհաննէս Քէշիշեան՝ (Զարանճաղ) Ղարասէքցի, Անդրէաս Շասպազան՝ (Խարբերդ) Բեղմաշէնցի, Յարութիւն Քիրաճեան՝ (Զարանճաղ) Ղարասէքցի, Նշան Օհանեան՝ (Խարբերդ) Վարդադուրցի, Մարգիս Բոլոլեան՝ (Խարբերդ) Կարմիցի, Կարապետ Թադոյեան՝ Քղեցի, Սեդրաք Յակոբեան՝ Արաբկիրցի, Համբարձում Թէրզեան՝ Պաշաղանցի։

Աւելի վեց որբերը՝ 13–17 տարեկան, ֆէեզերով ցնցոտիներ հագած, դունատ, արեւակէզ, վտիտ դէմքով, վերոյիշեալ որբանոցէն փախած և եկած էին ապաստանիլ իրենց Մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը, չհանդուրժելով հոն իրենց վրայ դրուած գրաստական աշխատութեանց։ Անօթութիւն, կլիմայի դժնդեպութիւն, չարաչար յոդնութիւն և յարատեւ զրկանք միահամուռ իրենց աւերիչ հետքը թողած էին խեղճ տղոց վրայ։ Տխուր էր անոնց սիրտը՝ իրենց արատքին երեւոյթին պէս, դառնութեամբ լի էին անոնց խօսքերը. «Ա՛խ, կ'ըսէին, եթէ ա՛ս օտարականները ազատակի կենդանիներուն չափ հոգայի՛ն զմեզ.....» Որբանոցի կեանքին վրայ մէն մի հարցման պատասխանը գանգատ մըն էր սըրտաուչ։ Կերակուրէն գանգատ, հագուստէն գանգատ, բնակարանէն գանգատ, իրենց նկատմամբ ունեցած ամարդի և նախատական վարմունքէն գանգատ, վերջապէս ամէն բանէ գանգատ ունէին։ Ընդունելով հանդերձ որ իրենց զրոյցներուն մէջ չափազանցութիւն կար, դարձեալ բացայայտ էր թէ խեղճ որբերուն հետ չարաչար վարուած էր անուանական որբանոցի պ. վարիչը, հակառակ իր քարոզած մարդասիրական և քրիստոնեավայել սկզբունքներուն։

Պ. վարիչը կ'ըսէ եղեր թէ հետեւեցած Հաստատութիւնը պիտի բարեկարգուի նորանոր չէնքերով, արուեստանոցներու, գործարաններու, երկրագործական մեքենաներու յատկացմամբ։ Շատ լաւ, ինչո՞ւ ուրեմն այդ տարաբաղդ տղեկները քաշել բերելու աճապարեցին, փայլուն խոստումներ տալով անոնց. այդ Հաստատութիւնը տաննեակ մը որբերու աշխատութեա՞ն կարօտ էր չէնոլու, վարձկարգուելու համարո՞։

Ձեր անմարդասէր հովանաւոյն տակ օր. արև չտեսնող խեղճ որբուհիներուդ անգամանալուն ինչ ունիք ըսելիք, Պ. վարիչ։ Լուացք ընել, տախտակ սրբել, սանր լուալ և երեւակայելի ուրիշ ամէն ստոր ծառայութիւն ըմռնելու մէջ կը տաճմանափակէք ձեր աշխարհագործուած մարդասիրութիւնն ու գթութիւնը։ Ծանուն քրիստոնէութեան, քիչ մը աւելի խղճահար եղիքա՛ յիշեցէ՛ք թէ Գերման մարդասէրները Հայ հրեղէններէն ազախինները չպատրաստել չյանձնարարեցին ձեզ։ գոնէ մենք այնպէս կը կարծենք. անոնք ձեզ յանձնուեցան ապագայ պարտաճանաչ մայրեր պատրաստելու անուշիկ յոյսով։

Ազատանիշով նշանակուած երկու որբերը, ինչպէս նաև չորս որբուհիները դեռ կը մնան վերոյիշեալ որբանոցին մէջ. անոնցմէ մանուկ երկու աղջիկ մը, որ գայ գիրնք ազատէ այս անտանելի կացութենէն։

Մարզուանի որբանոցին վրայ ուրիշ առթիւ։

ԻՐԻՍ

Ամասիա

ԿԱՆԱՆՑ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Զեռարհեստի գործատուն. — Կիներու վաստակը.— Կնոջական օգնութիւն մը՝ Որբանոցին —Անտերուհի՞ պառաւ մը.— Կիներու հաւատքը։

Գրեթէ 3 տարիէ ի վեր է որ տեղւոյս ամերիկեան միսիոնարուհիին՝ Միս Գօրինա Շաֆըգի նախաձեռնութեամբ հոս բացուած է ասղնակարներու դարձատուն մը, ուր ապրուստէ զուրկ չատ մը կիներ և աղջիկներ կը յաճախեն, մէկ կողմէ քիչ չատ վարձատիր մը ստանալով, և միւս կողմէ ձեռարհեստի մէջ իրենց գիտցածը կատարելագործելով։

Հաւատի է որ այս գործատան նիւթական նեցուկը եղաւ մարդասէր նուիրատուներու հաւանութեամբ նպաստից գումարէն հանուած մաս մը դրամագլուխ, որ դիւրացուց այս չահեկան գործին չարունակութիւնը, որով նոյն իսկ բաւական աղջիկներ կրցան իրենց հարսնութեան համեստ օժիտը պատրաստել։

Սոյն գործատան արտադրութիւնները, թաշկինակ, բարձի երես, սեղանի ծածկոյ, եւն. եւն. բաւական ճաշակաւոր բաներ են, և անոնք ըստ բաւականին ալ ընդունելութիւն գտան մանաւանդ Լոնտոնի մէջ, ուր ծախուելու կը ղրկուէին։

Անցեալ տարի հոս եկաւ Սկովտացի օրիորդ մը, Միս Մահչալ, և սոյն գործատան աշխատութեանց ուղղութիւն տալու պաշտօնը ստանձնեց մարդասիրաբար. բարեսիրտ օրիորդը տարուան մը համար ըրած խոստումը կատարելով՝ անոյշ մէկ մեկնեցաւ ի Լոնտոն։

Սակայն աշխատութիւնք նոյն կանոնաւորութեամբ կը չարունակուին, ու թէեւ արտադրութեանց ծախսումը առաջուան բազդատմամբ դժուարացած է, բայց կը յուսանք որ ճարտարամիտ օրիորդը, որուն կը պատկանի այս չահեկան գործին նախաձեռնութիւնը, պիտի յաջողի գտնել նոր միջավայրեր, ուր կարենան ապահով նոյն գործատան չափաւոր արտադրութիւնները, և ասով կարգ մը կարօտ ընտանեաց ապրուելուն միջոցն եղող նոյն հաստատութիւնը տեւական ընել։

* *

Ինչ մը ճարտար ձեռարհեստ գիտնալ ո՞րչափ չահեկան է մանաւանդ գաւառացի կնոջ համար, որ պարտաւոր է իր ժամանակը բան-գործով անցընել. ասոր չահեկանութեան տատիճանը անշուշտ յատկապէս այն կիները կ'ըմբռնեն, որոնք վերը յիշուած ձեւով գործեր ընելու յաջողակութենէն զուրկ, պաշտպ չմնալու համար՝ ստիպուած են աւանդական «վաստակի դրան», չարքաշական հետ խաղալով գործին կատարած մնալ։

Հոս ալ տակաւին գրեթէ ամէն հիներու ու կարեւոր մասամբ նոյն իսկ նորատի կիներու և աղքատիկ աղջիկներու գլխաւոր զբաղումն է գնել լիտր մը—6 օխա—եղ՝ ը, կտնել—կուտը հանել—աղնել ու մանածի վերածելով ծախել, ու ասով +եռ ու վաստակ ընել։

Պէտք է յիշենք՝ թէ մէկ լիտրէնստացուած 3 Նուիլ— 1½ օխա — բամպակ կ'ելլէն զոր մանածի վերածելու համար աշխատող կինը 10 օր պէտք է բանի։

Է՛հ. հասկցաք անշուշտ թէ հիմա հոս՝ չատ կիներ՝ իրենց մօրմէն կամ պառաւ մամիկէն ժառանգած այս հնաոճախ աշխատութիւնը չարունակելու վրայ են. բայց կրնա՞ք գուշակել թէ հիմա այս սրտհուլիչ գործը ինչ վաստակ կը բերէ իրենց։

Այս օրերս կնոջ մը կատարած այս կարգի «գործառնութեան» հաշիւը յիշենք, զոր առիթ մը իմացած ենք հաւաստի աղբիւրէ. կ'օգտէ գաղափար մը տալու։

Մեր ակնարկած խեղճ կնկուկը՝ մէկ լիտր եղ՝ ը մանածի վերածելու համար «տասն օր» աքնելէն վերջը, իր «ելմտացոյց»ը ճշդելով՝ տեսած է որ ծէ հաշիւը—2½ փարա—միայն շահ կը մընայ։ Խեղճ կնկան այս «հաշուեյարդարութիւն»ը ո՛րչափ ալ առասպելական թուի, իրական է, հաւատացէ՛ք։

Այսպիսի ապերախտ աշխատութեան կապուած մնալու դատապարտուած խղճալիներու ապրուստին դժնդակութիւնը, ուրեմն, կրնա՞ք կասկածել։

* *

Մենք ալ կ'ընդունինք կարծեմ որ անակնկալներու յաջողութեան հրաշալիքը ընդհանրապէս կիներուն վերապահուած կը մնայ,— անշո՛ւշտ երբ կինը ուզէ գործել։

Երբ կիներուն՝ ա՛լ վերեւ յիշուած պայմանին տակ ինչ չկայ, վաստակ չկայ, ձեռ անակնկալ չի թուիր եթէ խմացնեմ թէ այս անձկալից օրերուն մէջ՝ կիներու երեսէն էէր ալ տեսան ազգին մարդասիրական մէկ հաստատութիւնը։

Ազգ, որբանոցին առնուց թիւը վերջերս աւելնալէն ի վեր մանաւանդ՝ սոյն հաստատութեան խոհանոցը իր անձկութեամբ բոլորովին անբաւական կուգար։ Նոր խոհանոցի մը չինութիւնը թէեւ որոշուած՝ բայց տիրող սղութեան պատճառաւ Հոգաբարձութեան կարողութենէն վեր կը մնար գոհացում տալ այդ պէտքին։ Այս անձկութեան ժամանակին իսկ՝ քանի մը կիներ փափաք յայտնեցին խոհանոցի չինութեան համար վճարել 1,500 ղրշ.։

Այս կիները քարոզի նպատակաւ ի-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԵՐԸ ՆՈՒՅՆԱՑՎԱԾ ՉԵՆ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑՎԱԾ ՄԱՍԻՆ

— «Ինչո՞ւ ես ուզում ծախել քո տունը, Գիտե՞ս որ շատ լավ գին կարող ես ստանալ նրա համար»։ — Հարցրեց ինձ մի ծանոթս, որին հանդիպեցի Ալեքսանդրապոլի փողոցներից մեկում։

— Ես ուզում եմ ծախել, որովհետև ինձ պետք է գումար, — պատասխանեցի ես։

— Ինչքա՞ն գումար է պետք քեզ, որ ծախում ես տունդ։

— Ես ուզում եմ ծախել տունս 2,000,000 դրամով, որովհետև ինձ պետք է 1,500,000 դրամ։

— Ինչո՞ւ ես ուզում ծախել տունդ 2,000,000 դրամով, որովհետև ինձ պետք է 1,500,000 դրամ։

— Ես ուզում եմ ծախել տունս

Ս. Ալեքսանդրապոլի Ս. Աստվածածին եկեղեցու հոգաբարձությունը հայտնում է, որ Ս. Աստվածածնի տոնին, որ լինելու է հուլիսի 15-ին, եկեղեցում կատարվելու է պատարագ, որին հրավիրվում են բոլոր հավատացյալները։

ՅԱԿՈՍՂԱՔՈՐԸ

ՊՈՊՈՒԱՐ ՎԱՅ ՁԱՂԿԱՔԱՐԱՆ

—Օ՜, չէ՛մ ուզում ձեր վրդովմունքը խլացնել, ես էլ ձեզ պես եմ զգում, ես էլ ինձ տեղ չեմ գտնում, ես էլ ուզում եմ ինչ-որ բան անել, որ ամբողջ աշխարհը ոտքի ելնի, ամբողջ աշխարհը ոտքի կանգնի, որ ամբողջ աշխարհը ոտքի ելնի ու ասի՝ ես ձեզ հետ եմ, ես ձեզ հետ եմ, ես ձեզ հետ եմ, ես ձեզ հետ եմ...

Ձայնը խզվեց, ու ինքն էլ ոտքի ելավ, ինչպես ամբողջ աշխարհը, որ ասում էր՝ ես ձեզ հետ եմ, ես ձեզ հետ եմ, ես ձեզ հետ եմ...

Ոտքի էին ելել նաև Ֆրանսիայի ու Անգլիայի, Գերմանիայի ու Իտալիայի, Ամերիկայի ու Ճապոնիայի, Ավստրալիայի ու Նոր Զելանդիայի, Հնդկաստանի ու Չինաստանի, Աֆրիկայի ու Ասիայի, Եվրոպայի ու Ամերիկայի, Ասիայի ու Աֆրիկայի, Ավստրալիայի ու Եվրոպայի, Ամերիկայի ու Ասիայի, Աֆրիկայի ու Ավստրալ